

УДК 378. 014 (477)

Алієва П. І., методист, НУЦЗУ

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА»

Визначено сутність та проаналізовано поняття «державна освітня політика». Розглянуто завдання, суб'єкти та основні риси державної освітньої політики України.

Ключові слова: *державна освітня політика, система освіти, елементи оцінювання, освітні тенденції, освітній простір.*

Identified and analyzed the essence of the concept of «public education policy». The considered objectives, subjects and main features of state educational policy of Ukraine.

Keywords: *state education policy, education system, elements of evaluation, educational trends, educational space.*

Постановка проблеми. Україна та всі країни світу завжди приділяли особливу увагу системі освіти, яка в різних соціально-економічних і соціокультурних умовах виконує соціальне замовлення на формування особистості.

Отже, можна зазначити, що пильною увагою з боку держави до системи освіти є зумовленість того, що отримання державного замовлення на формування особистості визначеного типу, а керівництво нею держава здійснює через державну освітню політику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активне дослідження у сфері теоретико-методологічних засад державної політики в галузі освіти зроблено багатьма вітчизняними науковцями та зарубіжними фахівцями такими, як А. Адамський, В. Андрющенко, П. Браун, В. Дарманський, Д. Дзвінчук, В. Журавський, В. Кремень, В. Луговий, С. Ніколаєнко, В. Огнів'юк, Л. Палл, Н. Протасова, Ж. Халлак та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення сутності змісту поняття «державна освітня політика», з'ясування шляхів вдосконалення державної політики в галузі освіти та етапів формування державної освітньої політики. Довести, що освітня політика це дієвий інструмент впливу держави на систему освіти.

Виклад основного матеріалу. Термін «державна освітня політика» почали використовувати у науковій літературі у 60-70 –х роках століття, коли в СРСР, США, державах Європи освіту почали розглядати як

найважливіший чинник економічного розвитку й соціального прогресу, як сферу, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні.

Поняття “освітня державна політика” в різних джерелах визначається порізно. У науковій літературі існує декілька понять «державна освітня політика». Вона визначається як найважливіша складова політики держави, інструмент забезпечення фундаментальних прав і свобод особи, підвищення темпів соціально-економічного і науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, зростання культури. Державна освітня політика встановлює на основі суспільної згоди докорінні цілі й завдання розвитку освіти, гарантує їх утілення в життя шляхом узгоджених дій держави й суспільства. Але більш точніше вищезазначене поняття можна роздивлятися як сукупність цілей і задач, що практично реалізуються державою та органами державної влади у сфері освіти, а також засобів, які при цьому застосовуються. При цьому держава безпосередньо управляє або впливає на сферу освіти шляхом використання правових, адміністративних, економічних і політичних інструментів. Освітня політика є складовою державної політики і входить до складу внутрішньої політики держави, виступає інструментом забезпечення фундаментальних прав і свобод особистості, підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, зростання культури [7].

Найголовнішим завданням освітньої політики на сучасному етапі є досягнення сучасної якості освіти, її відповідність актуальним і перспективним потребам особи, суспільства й держави. Державна політика у сфері освіти це політика, в основі якої лежить принцип пріоритетності питань освіти, недопущення створення й діяльності політичних організацій та релігійних рухів у державних і муніципальних освітніх закладах, органах управління. Організаційною основою державної політики є програми розвитку освіти, що приймаються найвищим органом законодавчої влади. Ще, освітню політику можна визначити як складову частину політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти. Передусім освітня політика забезпечує розвиток і функціонування системи освіти. Вона спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку [1; 4].

Крім того, її можна розглядати, як сферу діяльності, що пов'язана відносинами між соціальними групами щодо передачі новим поколінням накопиченого соціального досвіду, і трансляцією культури. Предметом освітньої політики є відносини або система відносин, що виникають в процесі діяльності держави стосовно функціонування та розвитку системи освіти. Розробка освітньої політики ґрунтується на всебічному аналізі, метою якого є виявлення та порівняння можливих варіантів політики. Прийнята освітня політика встановлює пріоритетні напрями для фінансування, управління, планування системи освіти та контролю за нею [3; 9].

Державна освітня політика формується і реалізується як на загально-

державному, так і на регіональному рівнях.

Суб'єктами формування й реалізації освітньої політики є держава через органи законодавчої та виконавської влади, політичні партії, громадські організації, роботодавці, педагогічна спільнота. На формування державної освітньої політики впливають міжнародні процеси, світові тенденції загальносвітового розвитку, які прискорюють темпи розвитку суспільства, а отже й, необхідність підготовки людей до життя в умовах, які швидко змінюються; перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії, у зв'язку з чим особливої важливості набувають фактори комунікабельності і толерантності; виникнення та зростання глобальних проблем, які можуть бути вирішені тільки завдяки співробітництву у межах міжнародної спільноти, що потребує формування сучасного мислення у молодого покоління; демократизація суспільства, розширення можливостей політичного і соціального вибору, що викликає необхідності підвищення рівня готовності громадян до такого вибору; динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої і малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни у сфері зайнятості, що визначають постійну потребу у підвищенні кваліфікації та перепідготовці працівників, росту їхньої професійної мобільності [2; 6].

Аналізуючи термін державної освітньої політики в Україні бажано визначити такі її пріоритетні напрями:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя;
- пропаганда здорового способу життя;
- розширення україномовного освітнього простору;
- забезпечення освітніх потреб національних меншин;
- забезпечення економічних і соціальних 25 гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково- педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти;
- органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів;
- створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення;

- інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів [10].

Державна освітня політика України виступає основою примноження інтелектуального ресурсу нації та створення умов для духовного самоствердження особистості, стає великим бізнесом, місцем розробки новітніх гуманітарних технологій, засобом формування знань і вмінь, які мають попит на світовому ринку праці, а також розглядається як інструмент створення громадянського суспільства [6; 11].

Основним агентом формування та координації освітньої політики виступає ринок. Політика заснована на ліберальній ідеології та ліберальному режимі держави загального благополуччя. Різноманітність освіти обумовлюють історичні, політичні фактори та різноманітна структура власності та фінансування.

У науковій літературі розглядаються такі основні риси систем освіти: невелика кількість навчальних закладів і студентів через невелике населення країн, жорстка централізація контролю над ресурсами, інституційна однорідність з відсутністю ієрархії, обмежена конкурентність, безоплатність надання освіти, низька інституційна ініціатива, надто вузький недержавний сектор вищої освіти. Аналізуючи державну освітню політику треба відокремити такі її основні напрями:

- вирівнювання, знищення будь-якої диференціації в системі вищої освіти (територіальної, культурної, гендерної, інституційної, економічної);
- соціалізація – визнання вищих навчальних закладів основними учасниками регіонального розвитку, вирішенні соціальних проблем [8].

Аналіз державної освітньої політики реалізується з різною метою на різних рівнях управління. Це цілеспрямована інтелектуальна та практична діяльність з метою створення, критичного оцінювання та поширення знань стосовно процесу вироблення і здійснення державної освітньої політики. Процес вироблення та впровадження державної освітньої політики надзвичайно складний і потребує поточного оцінювання, вивчення ситуації, спричиненого впливу. Основними ознаками аналізу державної політики у сфері освіти як діяльності є переважно прикладний, проблемно-орієнтований характер; міждисциплінарний (або мультидисциплінарний) характер; характер планування, чутливого до конкретного політичного контексту; орієнтованість на клієнта [5; 10].

Оцінювання освітньої політики здійснюється на двох рівнях оцінок: суспільний (громадська думка, інтереси соціальних груп) та експертний (оцінки спеціалістів) рівень. Розрізняють три види оцінки: оцінка впливу, оцінка процесу та оцінка ситуації. Для оцінювання освітньої державної політики надзвичайно важливою є відділена у перспективі оцінка впливу на суспільство, систему освіти сьогоденних урядових дій, оскільки саме для соціальної, гуманітарної сфери характерною є досить повільна, але при цьому дуже відчутна, а іноді й руйнівна, реакція на запроваджені зміни [12].

Результати освітньої політики дуже значущі для забезпечення економічного розвитку держави та соціальної справедливості в освіті.

Висновки. Поняття «державна освітня політика» передбачає, що суб'єктом її є державні органи регулювання освітнього процесу (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, інститути громадянського суспільства). Водночас у сучасних політичних умовах суб'єктами державної освітньої політики виступають як регіональні структури управління освітою, так і міжнародні органи й установи, котрі здійснюють освітню політику на світовому рівні (наприклад, ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, ЄС, Міжнародний фонд «Відродження» та ін.). Склад і компетенції органів та інституцій освітньої політики є специфічними для кожної держави.

Виходячи з викладеного зазначимо, що «державна освітня політика» – це діяльність держави та її інститутів, органів місцевого самоврядування із законодавчого, фінансового, організаційного забезпечення функціонування й розвитку галузі освіти, підсистема загальнодержавної політики, яка включає сукупність визначеної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного розвитку освіти. Державна політика в галузі освіти ставить за мету розвиток системи освіти в інтересах формування гармонійно розвинутої, соціально активної, творчої особистості, а також як одного з чинників економічного й соціального прогресу суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України про освіту // Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – С. 2152.

2. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – С. 279–294.

3. Адамский А. И. Становление образовательной деятельности [Електронний ресурс] / А. И. Адамский // Доклад на VIII Всеукраинской конференции «Педагогика развития». – Режим доступу: <http://www.school.edu.ru>; <http://www.cjc.ru>.

4. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Д. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2003. – 239 с.

5. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти / В. С. Журавський // Правова держава: щорічник наукових праць. – Вип. 14. – К. – 2003. – С. 20–30.

6. Крисюк С. В. Відділ освіти. Державні органи управління освітою. Децентралізація. Демократизація управління освітою. Методи управління. Централізація. Цілі освіти / С. В. Крисюк // Енциклопедія освіти. – К. : АПН України, Юрінком Інтер, 2008. – С. 103, 176-177, 182, 168, 494, 987, 989.

7. Куклин В. Ж. Системные аспекты образовательной политики и управление образованием / В. Ж. Куклин, С. А. Беляков // Университетское